




From Myth Criticism to Mythopoetics: The Opposition between Historical and Constructivist Approaches in Myth Studies

Fatemeh Yektamard^{1*}  Mohammad Hossein Djavari¹  Allahshokr Assadollahi¹ 

1. Tabriz, University of Tabriz, Iran

DOI: [10.22080/rjls.2025.27851.1506](https://doi.org/10.22080/rjls.2025.27851.1506)

Abstract

Myth studies in the field of comparative literature began with myth-criticism, as developed by Pierre Brunel, grounded in a historical approach to myth. Over time, and under the influence of constructivism, other approaches, such as mythopoetics, were introduced. From myth-criticism to mythopoetics, the understanding of myth has shifted from a historical to a constructivist perspective. In the historical approach, myth is defined in ethnic-religious terms and is regarded as prior to literature. By contrast, the constructivist perspective questions the existence of myth outside literature and considers literature itself to be the shaper of myth. The present study examines the opposition between historical and constructivist perspectives and demonstrates the role of the fundamental components of these two intellectual frameworks in shaping three approaches to myth studies: myth criticism, reception-oriented approaches, and mythopoetics, along with the different methods they employ in the study of myth. For each approach, methodologically significant studies are introduced as examples, and the influence of historical and constructivist assumptions on the study of myth is analyzed. Findings suggest that neglecting these two perspectives and failing to recognize their foundational components can lead to serious errors at the outset of research. Therefore, categorizing approaches from the standpoint of historical versus constructivist perspectives and examining the research methodologies within each category play significant roles in improving research practices in this field.

Keywords: Comparative literature; Myth; Constructivism; Myth-criticism; Mythopoetics.

Introduction

In French scholarship, two distinct perspectives on the concept of myth and its relationship to literature can be identified. The first is the genealogical-historical perspective, which dates back to the nineteenth century. It is associated with theorists of the history of religions such as Eliade, anthropologists such as Claude Lévi-Strauss, and literary critics including Gilbert Durand, André Siganos, Daniel Chauvin, and Northrop Frye. This perspective regards ethnic-religious myths as a “mode of thought” (Strauss 1962) and as a reality transcendent to literature (Sellier 1984, 114); it believes in the inherently “mythic” nature of a specific category of narratives existing outside literature. Myth criticism emerged from this perspective and focuses on examining the manifestations of these myths in literary works.

From the 1970s onward, under the influence of constructivism, a constructivist perspective emerged in opposition to the historical approach, calling into question the notion of ethnic-religious myth. Constructivism, a philosophical movement of the mid-

*Department of French Language and Literature, Faculty of Literature and Foreign Languages, niversity of Tabriz, Iran. Corresponding author: fatemeh.yektamard@gmail.com.





twentieth century, holds that “knowledge is not a pre-given category.” Accordingly, an individual’s understanding of reality is not merely a reflection or reproduction of it; rather, knowledge is “constructed” and shaped through interaction with reality in specific cultural, personal, and social contexts (Piaget 1998, 225). This philosophical and artistic movement has influenced various fields in recent decades, including education, psychology, and sociology, as well as myth studies.

From a constructivist standpoint, the “mythic” quality of certain narrative forms is not accepted as an inherent property of complete and perfect creations existing outside literature. Instead, emphasis is placed on the “mythification” of certain stories under specific cultural and social conditions, and on the active role of literature and the text in constructing and creating myth. In line with this shift from a genealogical–historical perspective to a constructivist one, and in response to new questions, modern approaches to myth studies—such as mythic poetics—have emerged.

Research Questions and Methodology

This article first presents a historical overview of the evolution of the concept of myth in literary criticism, introducing the genealogical–historical and constructivist perspectives. It then compares the approaches derived from these perspectives—namely myth criticism, reception-oriented approaches, and mythic poetics—from the standpoint of their intellectual origins. By clarifying the role and position of the components of historical and constructivist perspectives in myth studies, the article seeks to delineate the boundaries of these three approaches and distinguish them methodologically. In each approach, methodologically rigorous works are introduced and evaluated in terms of research method, and then compared with other approaches. The following questions are the questions through which the present study seeks to examine approaches to myth research:

- Does myth create literature, or does literature create myth?
- Do we believe in the “being” of myth, or in the “becoming” of myth in certain narratives?

In addition to preventing methodological pitfalls, this study aims to facilitate the selection of research methods and provide quick access to practical bibliographies for each approach.

Findings and Conclusion

Today, both perspectives coexist in myth studies. The historical perspective offers an older, traditional, and historically grounded definition of myth, based on a hypothesis of a primordial myth as the origin of literary myth. Although this perspective has been questioned, criticized, and even rejected by some scholars, it continues to occupy an important place in myth research. Thus, in the field of myth studies, two major and fundamentally irreconcilable intellectual directions must be kept in mind. Depending on whether a study is situated within the framework of Eliade and Northrop Frye, who posit an idea of origin, or within a constructivist framework that views myth as a modern construct—one that does not exist a priori but is the product of textual transformations—the researcher must be aware that these two perspectives are not only different but fundamentally incompatible. Consequently, literary myths cannot simultaneously be evaluated as heirs to primordial myths and as entirely new creations produced by literature and literary texts.

In this article, the genealogical–historical and constructivist perspectives were introduced. The study then sought to clarify the boundaries between myth criticism, reception-oriented approaches, and mythic poetics by examining the components of




these two perspectives as their intellectual foundations, and to distinguish these approaches methodologically. While myth criticism seeks to reconstruct an original and primary version of myth in order to demonstrate its manifestations in literature, mythic poetics—drawing on reception theory—rejects the existence of an original myth prior to literature and regards the “text,” in the process of reception, as the creator of myth. With regard to reception-oriented approaches, the historical and constructivist perspectives give rise to two distinct research methods. In the historical view, an original version of myth is reconstructed and defined, and its transformations and receptions over time are traced. In the constructivist view, however, no original version exists; myth is understood as the totality of all its receptions. In reception studies, the focus is on myth and its meaning, whereas mythic poetics employs reception theory to highlight moments of myth creation and acts of innovative myth-making.


Whether the researcher chooses to pursue a study from a historical perspective or from a constructivist one, he/she must recognize that the presuppositions of these two perspectives cannot coexist, and that thinkers such as Eliade and Vernant hold fundamentally opposed and incompatible views of myth. The researcher is free to adopt either perspective—or even to combine elements of both—but must clearly state his/her position with regard to the intellectual and theoretical heritage he/she chooses, and remain constantly aware of what he/she is doing and of the presuppositions underlying the thinkers he/she invokes.

The selection of an appropriate approach ultimately depends on the research question and the researcher’s objectives. If the aim of the study is textual interpretation, myth criticism may be appropriate. If, however, the goal is to examine myth itself, reception-oriented approaches and mythic poetics provide more suitable research tools to address the problem. Nevertheless, as shown, intersections among these approaches are often observed.

از نقد اسطوره‌ای تا میتوپوئتیک: تقابل دو نگرش تاریخی و ساختن گرا در رویکردهای اسطوره‌پژوهی

فاطمه یکتامرد^۱ 

محمدحسین جواری^۲ 

الله‌شکر اسداله‌ی^۳ 

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱/۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۸/۲۹

DOI: [10.22080/RJLS.2025.27851.1506](https://doi.org/10.22080/RJLS.2025.27851.1506)

چکیده

اسطوره‌پژوهی در حوزه‌ی ادبیات تطبیقی با رویکرد نقد اسطوره‌ای پیر برونل و نگرشی تاریخی به اسطوره آغاز شد و به مرور و تحت تأثیر جریان ساختن گرای، رویکردهای دیگری همچون میتوپوئتیک بکاربرده شدند. از نقد اسطوره‌ای تا میتوپوئتیک، نگاه به اسطوره از دیدگاه تاریخی به ساختن گرا تغییر یافته است. در نگرش تاریخی که میراث نظریه‌پردازان تاریخ ادیان چون الیاده است، اسطوره تعریفی قومی-مذهبی داشته و مقدم بر ادبیات است، اما دیدگاه ساختن گرا وجود اسطوره در بیرون از ادبیات را زیر سوال می‌برد و ادبیات را خالق اسطوره می‌داند. جستار حاضر با بررسی تقابل دو نگرش تاریخی و ساختن گرا، نقش مؤلفه‌های بنیادین این دو دیدگاه فکری را در شکل‌گیری سه رویکرد نقد اسطوره‌ای، دریافت و میتوپوئتیک و روش‌های متفاوتی که در مطالعه اسطوره بکار می‌برند، نشان می‌دهد. در بررسی هر رویکرد، پژوهش‌های روشمند در آن زمینه به عنوان نمونه معرفی و مؤلفه‌های دو دیدگاه تاریخی و ساختن گرا در شیوه‌ی مطالعه‌ی اسطوره بررسی شده‌اند. نتیجه این جستار نشان می‌دهد که در نظر نگرفتن دو نگرش تاریخی و ساختن گرا و عدم شناخت مؤلفه‌های بنیادین هریک می‌تواند زمینه را برای اشتباهات اساسی در آغاز مطالعات فراهم کند؛ از این رو دسته‌بندی رویکردها از منظر دو نگرش تاریخی و ساختن گرا و بررسی روش‌شناسی پژوهش در هر دسته در بهبود شیوه‌ی پژوهش در این رشته اهمیت قابل توجهی دارد.

کلیدواژه‌ها: ادبیات تطبیقی، اسطوره، ساختن گرای، نقد اسطوره‌ای، میتوپوئتیک، بوطیقای اسطوره‌ای.

۱- مقدمه

مطالعات اسطوره قدیمی‌ترین و از «پویاترین شاخه‌های ادبیات تطبیقی در فرانسه» (Chevrel، 64)؛ است که می‌توان آن را به عنوان مشخصه‌ی ادبیات تطبیقی فرانسه در نظر گرفت. پیر برونل^۴ بنیانگذار مرکز تحقیقات ادبیات تطبیقی^۵ در دانشگاه سوربن (۱۹۸۱)، در ۵۰ سال گذشته آثار ارزشمندی در زمینه‌ی ادبیات تطبیقی و مطالعه‌ی ادبی اسطوره‌ها بر جای گذاشته است. پژوهش‌های او چه در زمینه‌ی

^۱ - دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فرانسه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. (نویسندهٔ مسؤول) رایانامه:

fatemeh.yektamard@gmail.com

mdjavari@yahoo.fr

^۲ - استاد گروه زبان و ادبیات فرانسه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه:

nassadollahi@yahoo.fr

^۳ - استاد گروه زبان و ادبیات فرانسه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه:

^۴ Pierre Brunel

^۵ CRLC : Centre de Recherches en Littérature Comparée



نظری، مثل نقد اسطوره‌ای: تئوری و کاربرد^۱ و چه در زمینه‌ی کاربردی، مانند فرهنگ اساطیر ادبی^۲ و اسطوره‌ها و ادبیات^۳ نقش به‌سزایی در روش‌مندی‌سازی مطالعات اسطوره در ادبیات داشته‌اند. پس از برونل، ورونیک ژلی^۴ سنت مطالعه‌ی اسطوره را در دانشگاه سوربن ادامه می‌دهد، هرچند که از میراث پیر برونل فاصله گرفته است.

۱-۱- بیان مسأله

در پژوهش‌های انجام‌گرفته در فرانسه، دو نگرش متفاوت به مفهوم اسطوره و رابطه‌اش با ادبیات وجود دارد. نگرش تباری-تاریخی^۵ که قدیمی‌تر است و به قرن نوزدهم و نظریه‌پردازان تاریخ ادیان چون الیاده^۶، مردم‌شناسانی چون لوی استروس^۷ و منتقدین ادبی چون ژیلبردوران^۸، آندره سیگانوس^۹، دانیل شاون^{۱۰} و نورتروپ فرای^{۱۱} مربوط می‌شود. این دیدگاه، اساطیر قومی-مذهبی را به عنوان «شیوه‌ای از تفکر» (Strauss:1962) و واقعیتی متعالی نسبت به ادبیات (Sellier:1984:114)؛ در نظر می‌گیرد و به اسطوره‌بودن «ذاتی» نوع خاصی از داستان‌ها در بیرون از ادبیات باور دارد. نقد اسطوره‌ای رویکردی است که با این نگرش به اسطوره شکل گرفته است و به بررسی تجلی این اساطیر در ادبیات می‌پردازد. از دهه‌ی هفتاد و تحت تأثیر جریان ساختن‌گرایی^{۱۲}، نگرش ساختن‌گرا^{۱۳} در تقابل با نگرش تاریخی شکل گرفت که بر مبنای آن اسطوره‌ی قومی-مذهبی زیر سوال رفت. ساختن‌گرایی، جریان فلسفی در میانه قرن بیستم است و باور دارد که «شناخت، مقوله‌ای از پیش تعیین شده نیست، بنابراین، شناخت فرد از واقعیت صرفاً بازتاب و رونویسی از آن نیست بلکه این شناخت بر اساس تعامل فرد با آن واقعیت در شرایط فرهنگی، فردی و اجتماعی «ساخته می‌شود» و شکل می‌گیرد. (Piaget:1998:225)؛ این جریان هنری و فلسفی در دهه‌های اخیر، حوزه‌های مختلفی از جمله آموزش، روانشناسی و جامعه‌شناسی را تحت تأثیر قرار داده و مطالعات اسطوره نیز از این امر مستثنی نبوده است.

دیدگاه ساختن‌گرا، «اسطوره‌بودن» ذاتی، گونه‌ای از روایات داستانی را در خارج از ادبیات به عنوان خلقت‌هایی کامل و بی‌نقص نمی‌پذیرد بلکه بر «اسطوره شدن» برخی از داستان‌ها در شرایط فرهنگی و

¹ Mythocritique. Théorie et parcours(1992)

² Dictionnaire des mythes littéraires(1994)

³ Mythes et littérature(1994)

⁴ Véronique Gély

⁵ Perspective généalogique et historique

⁶ Mircea Eliade

⁷ Claude Lévi-Strauss

⁸ Gilbert Durand

⁹ André Siganos

¹⁰ Daniel Chauvin

¹¹ Northope Frye

¹² Constructivisme

¹³ Perspective constructiviste



اجتماعی خاص و نقش فعال ادبیات و متن در ساختن و خلق اسطوره تأکید دارد. متناسب با این تحول نگرش از دیدگاه تباری-تاریخی به ساختن گرا، و در جهت پاسخ‌گویی به پرسش‌های جدید، رویکردهای نوین اسطوره‌پژوهی چون بوطیقای اسطوره‌ای^۱ شکل گرفت.

۱-۲- پرسش‌های پژوهش

از آنجا که انتخاب یکی از این دو نگرش در ابتدای پژوهش اهمیت ویژه‌ای دارد، نویسندگان این جستار در نظر دارند تا سه رویکرد نقد اسطوره‌ای، دریافت و بوطیقای اسطوره‌ای را از منظر خاستگاه فکری آنها دسته‌بندی و ارزیابی کنند. در نظر گرفتن مؤلفه‌های دو نگرش تاریخی و ساختن گرا، نخست در تشخیص روش‌شناسی آثار پژوهشی و سپس در انتخاب شیوه‌ی پژوهش نقش مهمی دارد. انوشیروانی در مقاله‌ی «آسیب‌شناسی ادبیات تطبیقی» چند مقاله را به عنوان آثار روشمند معرفی می‌کند که یکی از آنها در زمینه‌ی اسطوره است. از نظر او امتیاز این مقاله «در ایجاد ارتباط میان اسطوره و ادبیات است، در غیراین صورت در حیطه‌ی اسطوره‌شناسی تطبیقی - که ارتباطی با ادبیات تطبیقی ندارد - باقی می‌ماند.» (انوشیروانی، ۱۳۸۹، ۴۷)؛ انتخاب رویکرد و شیوه‌ی مناسب پژوهش در گرو همین برقراری ارتباط درست بین اسطوره و ادبیات است که جز با شناخت و تمایز مؤلفه‌های مربوط به این دو نگرش میسر نمی‌شود. اسطوره، ادبیات را می‌سازد و یا ادبیات اسطوره را؟ به «اسطوره‌بودن» باور داریم و یا «اسطوره‌شدن» برخی از داستان‌ها؟ اینها پرسش‌هایی است که جستار حاضر سعی دارد تا از دریچه‌ی آنها به بررسی شیوه‌های اسطوره‌پژوهی بپردازد. هدف جستار حاضر علاوه بر پیشگیری از آسیب‌ها، سهولت انتخاب شیوه‌ی پژوهش و دسترسی سریع به کتاب‌شناسی کاربردی در هر رویکرد می‌باشد.

۱-۳- روش پژوهش

در این مقاله، ابتدا با ارائه‌ی تاریخچه‌ای از سیر تحول مفهوم اسطوره در قلمرو نقد ادبی دو نگرش تباری-تاریخی و ساختن گرا معرفی و سپس رویکردهای برخاسته از آنها یعنی نقد اسطوره‌ای دریافت و بوطیقای اسطوره‌ای از منظر خاستگاه فکری مقایسه می‌شوند. با تبیین نقش و جایگاه مؤلفه‌های دو نگرش تاریخی و ساختن گرا در رویکردهای اسطوره‌پژوهی سعی بر آن است تا مرزهای این سه رویکرد مشخص و به لحاظ روش‌شناسی از یکدیگر متمایز شوند. در هر رویکرد آثار روشمند معرفی و از نظر شیوه‌ی پژوهش مورد ارزیابی و مقایسه با سایر شیوه‌ها قرار می‌گیرند.

۱-۴- پیشینه‌ی پژوهش

¹ Mythopoétique

بهمین نامور مطلق در کتاب *درآمدی بر اسطوره‌شناسی نظریه‌ها و کاربردها* که توسط نشر سخن در سال ۹۲ به چاپ رسیده است، به معرفی نظریه‌ها و رویکردهای اسطوره‌پژوهی از آغاز تا کنون می‌پردازد. در این اثر رویکردهایی چون نقد اسطوره‌ای و بوطیقای اسطوره‌ای معرفی شده‌اند. از جمله مقالاتی که به مفهوم اسطوره و یا رویکردهای اسطوره‌پژوهی در ادبیات تطبیقی پرداخته‌اند، می‌توان به مقاله محمد حسین جواری با عنوان «اسطوره در ادبیات تطبیقی» منتشر شده در مجموعه مقالات برگزیده سومین همایش ادبیات تطبیقی در انتشارات سمت در سال ۹۵ و همچنین مقاله ابوالقاسم اسماعیل پورمطلق «چشم اندازهای نقد اسطوره‌ای» که در کتاب ماه ادبیات و فلسفه تیر ۱۳۸۲ شماره ۶۹ چاپ شده است و سپس به مقاله خسرو خاوری و ژاله کهنمویی پور با عنوان «نقد اسطوره‌ای و جایگاه آن در ادبیات تطبیقی» منتشر شده در نشریه‌ی پژوهش زبان‌های خارجی شماره ۵۷، بهار ۸۹ در دانشگاه تهران و همینطور به مقاله محمد حسین جواری و سارا خواجوی با عنوان «سیر تحول اسطوره در ادبیات تطبیقی» که در مجله زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سیستان و بلوچستان سال سوم بهار و تابستان در سال ۸۴ به چاپ رسیده است، اشاره کرد. هیچکدام از این پژوهش‌ها به رویکردهای اسطوره‌پژوهی از منظر دو نگرش تاریخی و ساختن گرا نپرداخته است. این امر گویای عدم بررسی موضوع مورد بحث در ایران است.

۲- چارچوب مفهومی: دو نگرش تاریخی و ساختن گرا

رابطه‌ی اسطوره و ادبیات با یک گسست آغاز شده است. اسطوره پیش از آنکه به مطالعات ادبی و ادبیات تطبیقی راه یابد، موضوع پژوهش‌های روانکاوی، مردم‌شناسی و یا تاریخ ادیان بوده است و با ورود به مطالعات ادبی نیز مفهوم آن دستخوش تغییراتی گشته و مرزهایش در ارتباط با ادبیات جابجا شده‌اند. در قرن نوزدهم و بخش قابل توجهی از قرن بیستم، بین پدیده ادبی و پدیده اسطوره‌ای فاصله‌ای معنادار وجود داشت. میرچا الیاده متخصص تاریخ ادیان، اسطوره را داستانی «مقدس» و «نخستین» تعریف می‌کند: «اسطوره، داستانی مقدس را روایت می‌کند، یعنی رخدادی که در زمان نخستین در زمان افسانه‌ای سرآغازها به وقوع پیوسته است.» (Eliade: 1963: 15)؛ «نوع خاصی از داستان» که پیش از ظهور نوشتار به «صورت شفاهی در طی نسل‌ها شکل گرفته» و از آنجا که حقیقت پنداشته می‌شود، از تولیدات انسانی همچون قصه و رمان متمایز است. (Sellier: 1984: 113)؛ اسطوره از نظر الیاده، و مردم‌شناسانی چون استروس و دومزیل همان «اسطوره نخستین» (Pageaux: 1994: 96)؛ یا اسطوره قومی-مذهبی است: داستانی بنیانگذار، جمعی، جهان‌شمول، بدون نویسنده‌ای مشخص که روایتگر ماجرای خدایان و قهرمانان اسطوره‌ای است و در «لا زمان» رخ داده است. در دیدگاهی که اسطوره، داستانی کهن، شفاهی با ویژگی «مقدس» و «بی زمان» در نظر گرفته می‌شود، فضا برای نقد بر ادبیات که بر خلاف اسطوره

ماهیت تاریخی داشته و «نامقدس» شناخته می‌شود، هنوز فراهم نشده است. بنابراین، نقد ادبی در آغاز وابسته به دستاوردهای اسطوره‌پژوهی در حوزه‌های تاریخ ادیان، فلسفه و مردم‌شناسی است.

۱-۲- نگرش تاریخی

سرآغاز مطالعات اساطیر ادبی به زمانی باز می‌گردد که اساطیر موجود در ادبیات را تحریف^۱ یا مشتقی از اساطیر قومی- مذهبی که پیش از ادبیات وجود داشته‌اند، دانستند. از نظر لوی-استروس اسطوره‌هایی که «تقدسشان را از دست داده‌اند» تبدیل به قصه می‌شوند. (Strauss:1964)؛ او رمان را نیز «محصول تنزل یافته و تغییر شکل یافته اسطوره می‌داند.» (۱۳۸۳:۴۵:جواری)؛ دومزیل رمان را مشتقی از حماسه می‌داند و حماسه را تجلی^۲ اسطوره. (Dumézil:1968)؛ این فرضیه توسط نورتوپ فرای نیز مطرح شده است. او اسطوره‌شناسی و انجیل را منشأ ادبیات می‌داند. (Frye:1969:165)؛ از نظر او، «اساطیری که دیگر به آنها باور نداریم» ادبیات را شکل می‌دهند. (Frye:1994:54)؛ بنابراین در این دیدگاه، اساطیری وجود دارند که «بدوی‌ها» و انسان‌های دنیای باستان به آنها ایمان داشتند و سپس آنگاه که از ارزش و اعتبار مذهبی تهی شدند و دیگر به آنها باور نداشتیم به ادبیات تبدیل شده‌اند.

نورتوپ فرای در مقاله‌اش *ادبیات و اسطوره*، با تفاوت قائل شدن بین «mythos» و آنچه او «mythe» می‌نامد، اسطوره‌ی ادبی را توضیح داده است. «میتوس» نامی است که او از ارسطو در کتاب *بوطیقا*^۳ وام گرفته و در معنای خلق آثار ادبی به کار برده است. «کلمه یونانی میتوس به معنی ماجرا یا توسعه واقعی یک داستان است.» (Frye:1971:496)؛ بنابراین، در دیدگاه فرای، میتوس مترادف «داستان ادبی»^۴ است. آنچه مهم است، اندیشه اسطوره‌ی ادبی است که متعلق به اوست. او میتوس را برای هر نوع داستان ادبی به کار میبرد و اصطلاح «اسطوره» را تنها برای «داستانهای مربوط به خدایان و موجودات الهی» (Ibid:489)؛ نگاه می‌دارد. بنابراین از منظر فرای همچون لوی استروس و دومزیل، تحول اسطوره با ترتیبی تاریخی رخ داده است: در ابتدا، اساطیر و اسطوره‌شناسی وجود داشته است و سپس این اساطیر، تبدیل به ادبیات شده‌اند و ادبیات، تجلی و بازمانده‌ی این اساطیر اصلی و نخستین است.^۵ این دیدگاه تباری-تاریخی، برهه‌ای بسیار مهم به ویژه در کشور فرانسه است چراکه تلاش برای تمایز و تعریف ویژگی‌های «اسطوره‌ی ادبی» بر پایه‌ی این نگرش انجام گرفته است.

¹ anagramme

² avatar

³ Poétique

⁴ Fable littéraire

^۵ البته باید توجه داشت که مطالعات ساختارگرای لوی استروس اگرچه ذاتاً به ساختار درونی اسطوره توجه دارد و تحلیلی ساختاری و غیرتاریخی ارائه می‌دهد، اما از آنجا که باوردارد اسطوره در خارج از ادبیات به طور مستقل وجود دارد و منشأ ادبیات است پس دیدگاه او به رابطه اسطوره و ادبیات، دیدگاهی تاریخی است.



در فرانسه، مطالعات ریموند تروسون^۱، پیر آلبوی^۲، پیر برونل، فیلیپ سلیه و غیره در نیمه دوم قرن بیستم، بحث‌های نظری دهه ۱۹۷۰ را پیرامون مطالعه‌ی اسطوره‌ی ادبی شکل می‌دهند. از آنجا که تعریف اسطوره مردم‌شناسان - داستانی بنیانگذار، جمعی با نویسنده نا معلوم، که حقیقت پنداشته می‌شود - نمی‌توانست به دون ژوان^۳ یا فدر^۴ نسبت داده شود، دغدغه‌ی آثار پژوهشی این دوره، ارائه‌ی تعریفی برای مفهوم اسطوره‌ی ادبی و تمایز آن از اسطوره‌ی قومی-مذهبی است. فیلیپ سلیه^۵ در مقاله‌ی مشهور خود با عنوان «اسطوره‌ی ادبی چیست؟» در سال ۱۹۸۴، «اسطوره‌ی ادبی» را تعریف می‌کند. پیر برونل نیز همین تعریف را در مقدمه‌ی *دیکشنری اساطیر ادبی* تایید کرده و گسترش داده است. از نظر فیلیپ سلیه برخی از «سناریوهای فاخر [...] و کاملاً مشهور» ادبیات غرب مانند دون ژوان و یا آنتیگون، از آنجا که ویژگی‌های ذاتی اساطیر قومی-مذهبی «همچون اشباع نمادین، ساختار منسجم، مفاهیم فرامادی و متعالی» (Sellier:1984:118-126)؛ در آنها وجود دارد، اسطوره‌ی ادبی «هستند»: «تنها تکرار یک اثر توسط چند اثر دیگر، از آن اسطوره‌ی ادبی نمی‌سازد، باید تکرارها از روی نسخه‌ای که سناریوی منسجم و ساختاری استثنایی و محکم دارد، انجام گرفته باشد.» (Sellier:1984:117)؛ ساختاری که از نظر سلیه مختص اساطیر قومی-مذهبی است. اندره سیگانوس نیز در مقاله‌ی «تعریف اسطوره»، معتقد است که اسطوره‌های قومی-مذهبی نسخه‌هایی اصلی و بنیادین هستند که می‌توانند «ادبی شوند» و به بیان بهتر وارد ادبیات شده و تبدیل به اسطوره‌های ادبی شوند. (Siganos:2005:93)؛ از این رو آنچه در نگرش تاریخی به عنوان اسطوره‌ی ادبی در نظر گرفته می‌شود در واقع همان حضور «اسطوره در ادبیات» است. (Sellier:1984:124)؛ بنابراین اسطوره‌ی ادبی از منظر فیلیپ سلیه و پیر برونل «بر اساس اسطوره قومی-مذهبی تعریف شده و در معنای واقعی، زاده‌ی ادبیات نیست.» (Ghiasizarch:2015:228)

در نتیجه، از فرای تا سیگانوس، رابطه‌ی اسطوره و ادبیات با دیدگاهی تاریخی تعریف می‌شود که بر اساس آن اسطوره‌ی ادبی، تجلی «اسطوره‌ی بنیادین» یا همان اسطوره‌ی قومی-مذهبی است. در این دیدگاه، یک مبدأ و منشأ وجود دارد که اسطوره قومی-مذهبی است، داستانی کهن و نخستین مقدس که خدایان، آفرینش جهان و رابطه‌ی انسان با جهان را به تصویر می‌کشد و اسطوره‌های ادبی تنها تجلی و دگردیدی و بازنویسی و بازآفرینی ادبی این اساطیر قومی-مذهبی هستند. بنابراین بدیهی است که این

Raymond Trousson^۱

Pierre Albouy^۲

Don Juan^۳

Phèdre^۴

Philippe Sellier^۵

دیدگاه، پژوهشگران را به سمت بازیابی منشأ و تبار اساطیر ادبی سوق می‌دهد: دون ژوان به عنوان تزه‌ای^۱ دیگر تحلیل می‌شود و فرانکشتاین^۲ «پرومته^۳ آی مدرن» خوانده می‌شود.

از دهه‌های ۷۰ و ۸۰، تحت تأثیر جریان ساختن گرایی، دیدگاه دیگری توسط ورنانت^۴، وین^۵، کالام^۶، دتیان^۷، ویدال ناکه^۸، تاریخ‌شناسان و متخصصین یونان و روم باستان مکتب فرانسه مطرح شده است، که اسطوره قومی-مذهبی و نخستین را مورد پرسش قرار می‌دهد و بدین ترتیب شیوه‌های نوین اسطوره‌پژوهی شکل می‌گیرند.

۲-۲- نگرش ساختن‌گرا

در مقاله «برای یک بوطیقای اسطوره‌ای»، ورونیک ژلی نشان می‌دهد که تحقیقات ورنانت، دتیان، کالام، ویدال ناکه و هانس بلومبرگ گویای یک واقعیت ساده است: «اینکه "اسطوره" متخصصین تاریخ ادیان و مردم‌شناسان وجود ندارد.» (Gély:2006:9)؛ از نظر ژان-پیر ورنانت، «به معنای دقیق، واژه‌ی اسطوره هیچ معنایی ندارد»، به عبارت دیگر، او به این نتیجه می‌رسد که اسطوره‌ی قومی-مذهبی آنطور که تاریخ ادیان و یا مردم‌شناسی تعریف کرده است، اعتباری در دنیای باستان نداشته است. (Vernant:1980: 22)؛ مارسل دتیان اسطوره را یک «ابداع» و «ژانری که وجود ندارد» تعریف می‌کند. (Détienne:1981: 162)؛ کلاود کالام باور دارد که «اسطوره‌ی مردم‌شناسان» اعتباری در یونان باستان نداشته است، زیرا اگر واژه میتوس را به دقت بررسی کنیم، متوجه می‌شویم که این واژه در یونان باستان به نوع خاصی از داستان اشاره ندارد. (Calame:2000:14-36)

بنابراین، در این دیدگاه «اسطوره» مفهومی ساختگی است. به عبارت دیگر، از نظر این متخصصین استفاده مدرن از واژه یونانی اسطوره در واقع «میراثی از تصور رمانتیک اسطوره» (Calame:1988:7-)؛ «دستاورد تاریخ اخیر و یک اشتباه در مورد فرهنگ باستان است.» (Gély:2004:331)؛ از این رو، تعریفی که پیروان میرچا الیاده از اسطوره ارائه می‌دهند-روایتی خاص، شفاهی، با ویژگی مذهبی، که قهرمانان اسطوره‌ای و مقدس را به تصویر می‌کشد- «در بیرون از بافت فرهنگی و اجتماعی وجود ندارد. این تعریف به نوعی خیال‌پردازی و سرهم‌بندی اسطوره‌شناسان است که به دلایل فلسفی و عقیدتی به مسأله‌ی منشأ و مقدس‌گرایی دارند.» (Gély: 2006: 9)

^۱ Thésée

^۲ Frankenstein

^۳ Prométhée

^۴ Vernant Jean-Pierre

^۵ Veyne Paul

^۶ Claude Calame

^۷ Détienne Marcel

^۸ Pierre Vidal-Naquet

با زیرسوال رفتن اسطوره «مردم شناسان»، سلسله مراتب فرضی بین اسطوره قومی-مذهبی و اسطوره‌ی ادبی نیز ارزش خود را از دست داد و تلاش شد تا تعریف دوباره‌ای از اسطوره، اینبار با تأکید بر «اساطیر ادبی» ارائه شود. بازنگری تعریف اسطوره، همان کاری است که برونل در کتابش با عنوان *اسطوره‌ها و ادبیات* در سال ۱۹۹۴ انجام داد و با این تعریف «از ادبیاتی اسطوره‌ای که نگهدارنده و وسیله‌ی انتقال تصاویر و داستان‌های اسطوره‌ای است، به ادبیاتی که خالق اسطوره است» گذر می‌کند. (Brunel:1994:10)؛ این ادبیات است که امکان دریافت متون را فراهم می‌کند و در روند دریافت، باعث «خلق» اسطوره می‌شود. اینجا دیگر دیدگاه تاریخی از اساطیر نخستین و تجلی‌های بعدی آن در ادبیات مطرح نیست. کاملاً برعکس، نگرش تازه تأکید دارد که اسطوره «تنها در قالب متون خلاقانه و ادبی وجود دارد» و نمی‌توان آن را بیرون از متن و ادبیات تعریف کرد. (Heidmann:2004:264)

بنابراین دو رویکرد کاملاً متضاد در مطالعات اسطوره وجود دارد: «رویکرد اول- که آن را ذات‌گرا مینامیم- به دنبال یافتن مفهوم واحد و جهانی یک اسطوره در خلال متون و آثار است؛ و دیگری [...] بیشتر بر مطالعه تجلی‌های اسطوره متمرکز است و فرضیه کهن الگو یا اسطوره‌ای نخستین و به عبارتی وجود یک «الگو» یا «نمونه» را نادیده می‌گیرد.» (Gély:2004: 336)؛ در نتیجه، در رویکرد ساختن‌گرا به جای بررسی اسطوره بنیادین و تجلی‌های بعدی آن در ادبیات، مسیری وارونه طی می‌شود: «از متن شروع می‌کنیم و به اسطوره می‌رسیم و نه برعکس.» (Gély:2008:184)؛ در دیدگاه ساختن‌گرا، اسطوره محصول دریافت و تحول «متن» در بستر ادوار تاریخی و فرهنگی است و از آنجا که خلقتش وابسته به زمان و مکان است، نمی‌تواند مفهومی واحد، جهانی و ازلی داشته باشد^۱.

در ادامه به تبیین نقش و کارکرد مؤلفه‌های این دو دیدگاه در سه رویکرد اسطوره‌پژوهی می‌پردازیم: اعتباردادن به الگو و اسطوره‌ی پیش فرض در دیدگاه اول و اعتباردادن به متن و شکل‌گیری اسطوره در بستر زمان و مکان در دیدگاه دوم.

۳- تحلیل داده‌ها: رویکردهای اسطوره‌پژوهی در ادبیات تطبیقی

رویکردهای اسطوره‌پژوهی در ادبیات تطبیقی متناسب با تحول مفهوم اسطوره و رابطه آن با ادبیات شکل گرفته‌اند. همانگونه که نقد اسطوره‌ای در خدمت دیدگاه تاریخی است، میتوپوئیتیک در شیوه پژوهش پایبند به مؤلفه‌های دیدگاه ساختن‌گرا است.

^۱ آنچه رویکرد ساختارگرایی لوی استروس را از ساختن‌گرایی متمایز می‌کند. همین جهانشمولی اسطوره است. لوی استروس اسطوره را ساختاری بنیادین و الگویی مشترک در تمام فرهنگ‌ها می‌داند و برای آن معنایی واحد و جهانی قائل است چرا که معتقد است این الگوهای مشترک توسط ساختارهای ذهنی مشترک انسانی ایجاد شده‌اند و نه در بستر فرهنگ و تاریخ. در مقابل دیدگاه ساختن‌گرا که باور دارد افراد و گروه‌ها واقعیت اجتماعی خود را می‌سازند، بر زمینه تاریخی و فرهنگی که در آن اساطیر ایجاد و تفسیر می‌شوند، تأکید می‌کند. ساختن‌گرایان معتقدند که معنای اساطیر سیال بوده و به تحولات اجتماعی-فرهنگی و تجربیات فردی وابسته است.

۳-۱- نقد اسطوره‌ای

نقد اسطوره‌ای اولین محور بزرگ پژوهش اسطوره در ادبیات است که در نیمه دوم قرن بیستم شکل گرفت و مطالعات ادبی و هنری گسترده‌ای به ویژه در دهه‌های هفتاد میلادی با این روش انجام شد و به مجموعه‌ای از تحلیل‌ها گفته می‌شود که از اساطیر به عنوان ابزارهای تاویل متن‌های ادبی استفاده می‌کنند. در معنای گسترده، «نقد اسطوره‌ای مطالعه اسطوره‌ها در ادبیات است [...] که ژیلبر دوران آغازگر آن بود و در اثر *صور اسطوره‌ای و چهره‌های اثر*^۱ (۱۹۷۹) به تعریف و توضیح آن پرداخته و توسط پیربرونل در *نقد اسطوره‌ای: نظریه و کاربرد* (۱۹۹۲) جهتی بیشتر ادبی و تطبیقی یافته است.» (Chauvin, Siganos, Walter: 2005: 7)

نقد اسطوره‌ای دورانی خاص‌گامی مردم‌شناسانه دارد و در بررسی اسطوره به تحلیل فرامتن (بافت و مؤلف) نیز می‌پردازد. پس از ژیلبر دوران، پیر برونل واژه‌ی نقد اسطوره‌ای را برای «مطالعه‌ی اسطوره در ادبیات» به کار برد و با تمرکز بر متن و نادیده گرفتن مؤلفه‌های فرامتنی، از میراث دوران فاصله گرفت (Brunel: 1992: 11). شیوه برونل به تحلیل «متنها بسنده می‌کند.» (Brunel Carrefour: 1995: 74)؛ بنابراین موضوع نقد اسطوره‌ای از دیدگاه برونل «تحلیل یک متن ادبی به وسیله اسطوره و [...] با آن دسته از عناصر اسطوره‌ایست که آن متن را در بر می‌گیرند» (Brunel: 1995: 73)؛ بر اساس این تعریف «اسطوره‌ها به علت ویژگی تقدم داشتن [بر متن و ادبیات] خارج از متن قرار دارند.» (Brunel: 1992: 59)؛ در نتیجه باید پیش از آغاز پژوهش «بازیابی شده» و سپس در پژوهش مورد استفاده قرار گیرند. (Gély: 2006: 9)

۱-۱-۳- نسخه بنیادین و تجلی‌های بعدی

«متن بنیادین» از دیدگاه آندره سیگانوس همان نخستین نمود «مکتوب»^۲ یا «ادبی»^۳ اسطوره بنیادین فرضی است و «نزدیکترین نمونه یک اسطوره‌ی ایده‌آل است که تمام باز تولیدهای بعدی فرم‌های تنزل‌یافته‌ای از آن هستند.» (Siganos: 2005: 91)؛ کتابخانه آپلودور^۴ نسخه بنیادین برای اسطوره مینوتور^۵، دون کیشوت اثر سر وانتش برای اسطوره دون کیشوت. در مورد اسطوره مد (Médée)، به صورت پیش فرض و به دلیل ویژگی‌های ذاتی، «اغلب نمایشنامه اورپید- که مده‌ای فرزندکش را به تصویر می‌کشد- به عنوان ساختار روایی اسطوره در نظر می‌گیریم و همین نسخه است که مدل (در معنای پیش متن) و الگوی بازنویسی‌های بعدی در نظر گرفته می‌شود.» (Léonard- Roques: 2008: 30)

^۱ *Figures mythiques et Visages de l'œuvre* (1979)

^۲ Littérisé

^۳ Littéraire

^۴ *Bibliothèque d'Apollodore*

^۵ Minotaure

بنابراین، بین اسطوره و تجلی‌های بعدی آن رابطه‌ای «بینامتنی» وجود دارد. شیوه‌ی تحلیل در این رویکرد با مفاهیم پیش‌متنی^۱، که توسط ژرار ژنت در *Palimpsestes*^۲ مطرح شده، مرتبط است. از دیدگاه ژنت، پیش‌متن^۳ در ارتباط با پیش‌متن^۴ تعریف می‌شود. پیش‌متن، متنی مقدم است که به یک متن بعدی که پیش‌متن است با «روابط بینامتنی»^۵ خاصی پیوند می‌خورد. (Genette:1982:516)؛ در واقع متن اول، «پیش‌متن» در متن دوم، «پیش‌متن» بازتاب می‌یابد.

شناسایی حضور اسطوره در یک متن ادبی همان شناسایی پیش‌متن در یک متن بعدی است. پیش‌متن در اینجا می‌تواند یک شخصیت، چهره یا یک داستان اسطوره‌ای باشد. برای مثال برونل در آپولینر بین دو دنیا^۶، با رویکرد نقد اسطوره‌ای به بررسی ظهور یک متن، یک پیش‌متن اسطوره‌ای در آثار آپولینر پرداخته است. در همین زمینه پژوهش، بررسی یک متن یا یک اثر از نویسنده می‌تواند به یک دوره فرهنگی گسترش یابد. برای مثال بررسی تجلی اسطوره‌ها در ادبیات مدرن ایران. در مورد موضوعاتی این چنین نیز می‌باید تجلی یک نسخه‌ی بنیادین را در یک پیکره‌ی مطالعاتی که دیگر به یک متن و به یک اثر محدود نیست، مورد بررسی قرار داد.

نوع گسترده‌تر این نوع پژوهش‌ها اثر پیر برونل *بوطیقای اسطوره‌ای انواع ادبی*^۷ است. او واژه‌ی بوطیقا را از ارسطو وام گرفته است. از نظر برونل، اسطوره‌ها همانطور که می‌توانند ابزار خواندن و تفسیر متن باشند می‌توانند در درک شکل‌گیری و گسترش انواع ادبی نیز به کار برده شوند. او از نقد اسطوره‌ای و اساطیر همچون ابزار تأویل استفاده می‌کند تا نشان دهد چگونه اساطیر «سرمنشأ پیدایش انواع ادبی» هستند. به بیان بهتر، او نشان می‌دهد که چطور هرمس و ارفه در بستر ادبیات غنایی، داستان خدایان در دل ادبیات حماسی و سرنوشت‌های تراژیک در ادبیات درام ظهور می‌یابند و نه تنها در بستر این انواع ادبی «در کارند» بلکه خاستگاه آن نیز محسوب می‌شوند. (Brunel:2003: 25)

آنچه به لحاظ روش‌شناسی باید به آن توجه داشته باشیم این است که بوطیقای برونل همان نقد اسطوره‌ایست که به جای تحلیل متون و آثار ادبی به بررسی انواع ادبی می‌پردازد و در «امتداد» آن به کار رفته است. (Gély:2006:1)؛ همچون نقد اسطوره‌ای، اینبار تجلی اساطیر یونان به عنوان داده‌های بیرون از متن در ژانرهای ادبی مورد بررسی قرار می‌گیرد و تعریف اسطوره در نزد برونل همچنان وابسته به مفهوم داستان نخستین و مبدأ باقی می‌ماند: «مطمئن‌ترین تعریف اسطوره همان است که آن را داستانی

¹ Hypertextualité

² Gérard Genette, *Palimpsestes*(1982)

³ hypertexte

⁴ hypotexte

⁵ intertextualité

⁶ *Apollinaire entre deux mondes*(1997)

⁷ *Mythopoétique des genres*(2003)

نخستین در نظر می‌گیرد [...] همان تعریف آندره ژل و میرچا الیاد [...]، اما ویژگی این مبدا آنست که می‌گریزد و در شب تاریخ، در ما قبل تاریخی که دست کسی به آن نمی‌رسد گم می‌شود.» (runel:2003:182-183)

در پایان، در نقد اسطوره‌ای، اسطوره‌ها تنها ابزاری برای تأویل متن هستند. به بیان بهتر «هدف در این رویکرد تفسیر متن است و نه اسطوره. بنابراین اگر به مطالعه شعری که در آن نام و نشانی از اسطوره فدر^۱ دیدیم، پردازیم هدف ما تفسیر شعر خواهد بود و ابزار این تفسیر اسطوره است»^۲. در حالیکه در دو رویکرد دریافت و بوطیقای اسطوره‌ای هدف پژوهش بیشتر بر خود اسطوره و پرسش‌های مربوط به آن متمرکز خواهد بود.

۳-۲- دریافت

رویکرد دوم به آن دسته از پژوهش‌ها گفته می‌شود که تحوّل و دگردیسی اسطوره را بررسی می‌کنند. در این محور دوم که متأثر از مطالعات دریافت شکل گرفته است، پژوهش بر یک اسطوره خاص متمرکز است. در این شیوه، نقطه شروع یک اسطوره یا داستان اسطوره‌ایست که دریافت و تحوّل آن در طول زمان و از دیدگاه در زمانی^۳، بررسی می‌شود. ادبیات تطبیقی چارچوب مناسبی برای این نوع پژوهش‌هاست زیرا هنگامی که به تحوّل، انتقال و دریافت یک اسطوره خاص علاقه‌مند هستیم، می‌باید آن اسطوره را در چند دوره زمانی و زبانی مطالعه کنیم. باید توجه داشت که در این نوع پژوهش‌ها دو روش متفاوت بسته به نگرش ما به اسطوره-تاریخی و یا ساختن‌گرا-وجود دارد. اگرچه در هر دو صورت، پژوهش یک مسیر را طی خواهد کرد.

۳-۲-۱- دیدگاه تاریخی

دیدگاه تاریخی، ذات‌گرا و جهان‌شمول، محققان را به دنبال بازیابی یا بازسازی اسطوره‌ی نخستین و بنیادین می‌برد و سپس تحولات این «نسخه بنیادین» در طول زمان، در فرهنگ‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای مثال می‌توان به کتاب *مینوتور و اسطوره‌اش*^۴ اثر آندره سیگانوس اشاره کرد که نویسنده، تحقیقات خود را با تعریف «نسخه بنیادین» این اسطوره یعنی *کتابخانه آپلودور*^۵ که یک کتابچه اساطیر است آغاز می‌کند و سپس «دریافت» این متن بنیادین را تا عصر مدرن بررسی می‌کند. (Siganos:1993:13)؛ بررسی دریافت در این دیدگاه به این شکل است: از منشاء شروع می‌کنیم و

^۱ Phèdre

^۲ توضیحات در مورد نقد اسطوره‌ای در جلسه ملاقات حضوری با ورونیک ژلی در مهر ماه ۱۳۹۸.

^۳ diachronique

^۴ *Le Minotaure et son mythe*(1993)

^۵ *Bibliothèque d'Apollodore*

سپس بررسی می‌کنیم که این منشأ چگونه تغییر و تحول یافته است و در واقع دریافت نسبت به این نسخه نخستین بررسی می‌شود.

بنابراین در رویکردهای نقد اسطوره‌ای و دریافت تاریخی تنها یک نسخه واقعی و معتبر برای اسطوره وجود دارد که اسطوره در آن به کمال ظهور یافته است و بازنویسی‌ها و بازآفرینی‌های بعدی از روی این نسخه صورت گرفته‌اند. در حالی که نقد اسطوره‌ای از این نسخه نخستین به عنوان ابزار تأویل متن استفاده می‌کند، مطالعات دریافت بر تحول این نسخه اصیل و به بیان بهتر، بر خود اسطوره تمرکز دارند.

۲-۲-۳- دیدگاه ساختن‌گرا

از نخستین پژوهش‌های روشمند در زمینه دریافت که از دیدگاه تاریخی فاصله گرفته و بر نقش ادبیات در خلق و تحول اسطوره تأکید دارند. دو اثر *اسطوره‌الکترا* و *اسطوره دگردیسی*^۱ پیر برونل می‌باشند. در اسطوره‌الکترا برونل تلاش برای یافتن نسخه‌ای اصلی را غیرممکن میدانند، چرا که این «مبدأ در عمق قرون و اعصار گم می‌شود.» (Brunel: 1971: 10-50)؛ بنابراین به جای اعتباردادن به یک نسخه‌ی اصلی در این پژوهش اسطوره مجموعه‌ای از همه‌ی بازآفرینی‌ها در نظر گرفته می‌شود و همه‌ی نسخه‌ها در پیدایش اسطوره نقش داشته و به یک اندازه معتبرند. (Dabiez: 1974: 731)؛ برخلاف دیدگاه تاریخی که تحول نسخه‌ای نخستین را بررسی می‌کند، در این دیدگاه، هیچ اسطوره نخستین و اصلی وجود ندارد که بخواهیم دگرگونی‌های آن را بررسی کنیم. دیدگاه ساختن‌گرا تمایز بین آفرینش و دریافت را نمی‌پذیرد. «آفرینش و دریافت یکی هستند.» (Blumenberg: 2005: 52)؛ در هر لحظه از تاریخ، هر متن همزمان دریافت متون قبلی و آفرینشی جدید است. این رویکرد سیلوی بالسترا-پوش^۲ در دو اثر پارک‌ها^۳ و *دگردیسی آراکنه*^۴ است که در آن به جای بررسی تجلی اسطوره‌ای بنیادین «که از پیش به عنوان اسطوره پذیرفته‌ایم.» (Gély: 2008: 181)؛ به مطالعه دریافت و تحول «متن نخستین» می‌پردازد.

۱-۲-۳- متن نخستین: دریافت و پیدایش اسطوره

بالسترا-پوش در *دگردیسی آراکنه* به مطالعه تحول ادبی آراکنه^۵ به عنوان چهره هنرمند می‌پردازد. او در این پژوهش، مطالعه را با متن اوید^۶ آغاز می‌کند چرا که آراکنه با اثر او وارد ادبیات شده است و پس از آن دریافت و تحول آراکنه و چهره «هنرمند به شکل عنکبوت» را در دنیای باستان، در قرون وسطی و عصر کلاسیک بررسی می‌کند و در نهایت نتایج برخی تحقیقات که عنکبوت را از دوران باستان تا عصر

¹ *Mythe de métamorphose* (2004)

² Sylvie Ballestra-Puech

³ *Les Parques.: Essai sur les figures féminines du destin dans la littérature occidentale* (1999)

⁴ *Métamorphose d'Arachné* (2006)

⁵ *Arachné* بافنده‌ی زبردست در اساطیر یونان که توسط آتنا به عنکبوت تبدیل شد:

⁶ Ovide



معاصر تصویری از شاعر در نظر گرفته و معنایی یگانه به آن داده‌اند را زیر سوال می‌برد: «مثل این است که خیلی سریع تصویر شاعر بافنده و شاعر عنکبوت را با یکدیگر اشتباه گرفته و فراموش کنیم که محکومیت اخلاقی که در سنت یهودی-مسیحی به این حیوان نسبت داده شده، برای مدت زمان طولانی نویسنده را از یکی دانستن خود با آن بازمی‌داشت. از پلوتارک^۱ که مرجع ارسم^۲ است تا سوئیفت^۳، اتفاقاً سنتی پربار تصویر عنکبوت را به شیوه‌ای مجادله‌آمیز برای بی‌اعتبار کردن نویسنده‌ای که همچون آراکنه اوید ادعا دارد که تنها منشا خلقت خود است، به کار برده است.» (Puech:2006:17)

اعتبار دادن به یگانگی آثار خلق شده و قراردادن آنها در بافت تاریخی و فرهنگی نشان می‌دهد که رویکرد پوش، رویکردی ساختن گراست. در حالی که خیال‌پردازی دنیای باستان به تصویر «هنرمند به شکل عنکبوت» بها می‌دهد، در قرون وسطی و عصر کلاسیک تحت تأثیر محدودیت‌های اخلاقی مسیحیت شاهد بی‌اعتبار شدن این تصویر و تحول داستان هستیم چرا که «اسطوره‌ی ادبی همچون آینه‌ای جادویی، شاید ناخواسته، بازتاب‌دهنده‌ی ویژگی‌های منحصربه‌فرد هر عصر و خالقی است.» (Puech:1999:32)؛ رویکرد ساختن گرا، وجود یک نسخه مبدا و اصیل در تاریخ اسطوره را که بر اساس آن می‌باید تحولات، دگرگونی، تحریف‌ها و اشکال مختلف را نسبت به این مبدا که خلقتی کامل است، بررسی کرد، رد می‌کند. هر متن که داستان یا شخصیت اسطوره‌ای را به تصویر می‌کشد، همزمان فرمی دگرگون شده از نسخه‌ی پیشین و نسخه‌ای مبدا برای آفرینش‌های بعدی در نظر گرفته می‌شود. (Ibid:30)؛ هر متن همزمان هم نسخه‌ای تغییر یافته و هم تولیدکننده و آفرینشی تازه است. اسطوره آراکنه که پوش به تصویر می‌کشد، «مجموعه‌ای منسجم از خیال‌پردازی‌های مربوط به آراکنه» (Puech:2006:16)؛ و مجموعه‌ای از همه آنها است. این نوع مطالعات از ابزارهای نظری مطالعات دریافت بهره می‌برند.

مکتب کنستانتس^۴ آلمان را می‌توان از مهم‌ترین مراکز مطالعات دریافت دانست. هانس روبرت یاوس رویکرد دریافت را گفتگویی بین نویسندگان تعریف می‌کند. یعنی تحلیل می‌کنیم نویسنده «الف» چگونه نویسنده «ب» را می‌خواند و دریافت می‌کند. او حتی در تعریفی که از دریافت در اثر خود برای یک تأویل ادبی^۵ ارائه می‌دهد، دریافت اسطوره را هم در نظر می‌گیرد: «سیر ادبی یک اسطوره همچون یک خودگویه نیست که در آن مفهومی که از پیش با تمام خلوص و کمال وجود داشته به تدریج بازگو شود بلکه نوعی گفتگو است که از خلال پاسخ به پرسشی مهم که انسان و جهان را متأثر می‌کند، به تدریج از

¹ Plutarque

² Erasme

³ Swift

⁴ Ecole de Constance

⁵ Pour une herméneutique littéraire(1988)

اثری به اثر دیگر به تملک در آورده می‌شود. بنابراین، هر بار که سوال به شیوه‌ای دیگر بازگو شود، پاسخ نیز متفاوت خواهد بود. به این ترتیب، آنچه ما «گفتگوی نویسندگان» می‌نامیم، «گفتگوی چند جانبه» ای می‌شود بین نویسنده‌ی بعدی، نویسنده‌ی پیشین و اسطوره که نقش طرف غایب را ایفا می‌کند.» (Jauss:1988:219)؛ اگرچه یاوس وجود نسخه‌ای نخستین و اصیل را زیر سوال می‌برد، اما این بلومبرگ^۱ بود که نخست این ایده را که اسطوره «همیشه در مرحله‌ی دریافت قرار دارد» مطرح کرد: «سرمشا اسطوره در حد فرضیه باقی می‌ماند و تنها به لطف دریافت، قابل بررسی است. نه هومر، نه هزیود و نه متقدمین بر سقراط، هیچ چیزی از یک مبدا و سرآغاز مطلق بر ما آشکار نمی‌سازند؛ خود آنها نیز در یک فرایند دریافت آثارشان را خلق کرده اند.» (Blumenberg:2005:52-53)؛ دیدگاه بلومبرگ دیدگاهی ساختن گراست که در آن به جای منشا کاوی^۲ و جستجوی یک اسطوره بنیادین، به «دریافت اسطوره» (Ibid. 131)؛ می‌پردازد. اسطوره در فرایند بازآفرینی و دریافت و در جریان تحول متن به وجود می‌آید و «اسطوره شدن» یک متن در فرایند دریافت نهفته است نه آنکه ذاتا اسطوره باشد. بنابراین نقطه شروع پژوهش در این دیدگاه یک متن است و نه اسطوره‌ای بنیادین: از همین متن است که سیر تحول یا «اسطوره شدن» برخی از متون و برخی از داستان‌ها آغاز می‌شود.

در نتیجه، در رویکرد دریافت دو نگرش تاریخی و ساختن گرا می‌توانند دو مسیر متفاوت در پیش روی پژوهشگر قرار دهند. رویکرد تاریخی اسطوره را نسخه‌ای نخستین می‌داند که خارج از متن وجود دارد. در حالی که رویکرد ساختن گرا، اسطوره را داده‌ای در خارج از متن نمی‌داند بلکه این خود متن است که در زمان و مکان خاصی اسطوره را خلق می‌کند. در نتیجه، یک متن می‌تواند به دو صورت مورد بررسی قرار گیرد:

۱. به عنوان تحولی از یک اسطوره بنیادین

۲. یا به این عنوان که چگونه در داد و ستد با متن‌های قبلی، در آفرینش اسطوره مشارکت می‌کند. از این نگاه، اسطوره مبدأی نیست که تغییر می‌کند، بلکه اسطوره از مجموعه‌ی تمام این متون شکل می‌گیرد.

از دیگر مطالعات روشمند با رویکرد دریافت می‌توان به آثار، ژان پل انژلیبرت، میراث رابینسون کروزوئه. اسطوره‌ی ادبی دنیای مدرن^۳، میشل دانکور، ددال و ایکار، دگردیسی یک اسطوره^۴، شانتال فوکریه، اسطوره آتلانتید^۵ و ژان لویی بکه، ارست^۶ اشاره کرد.

¹ Hans Blumenberg

² Ontologie

³ Jean-Paul Engélibert, *La postérité de Robinson Crusoe. Un mythe littéraire de la modernité* (1986)

⁴ Michelle Dancourt, *Dédale et Icare, Métamorphoses d'un mythe* (2002)

⁵ Chantal Foucrier, *Le mythe de l'Atlantide* (2004)

⁶ Jean-Louis Backès, *Oreste* (2005)

۳-۳- میتوپوئتیک یا بوطیقای اسطوره‌ای

پس از پیر برونل بوطیقای اسطوره‌ای توسط ورونیک ژلی در مقاله خود با عنوان «برای یک بوطیقای اسطوره‌ای» به کار برده شد. او این اصطلاح را در راستای بررسی آفرینش اسطوره‌ها استفاده می‌کند. از نقد اسطوره‌ای تا بوطیقای اسطوره‌ای آنچه از نظر ورونیک ژلی تغییر یافته، نگاه اوست. او پیرو دیدگاه ساختن‌گرایانی چون مارسل دتین، نگاه تاریخی و ذاتی به اسطوره را نمی‌پذیرد و به «خلق اسطوره» و «اسطوره‌شدن» داستان‌ها باور دارد. او اسطوره را تهی از مفاهیم تاریخی (داستانی مقدس و نخستین) و به منزله یک داستان می‌داند. داستانی که می‌تواند «اسطوره‌ای بالقوه» باشد و بوطیقای او بررسی می‌کند «که چطور برخی داستان‌ها، به لطف فرایند دریافت و بازنویسی، به خاطر سپاری و یا تحریف اسطوره می‌شوند.» (Gély, Baroque: 5)؛ در واقع هدف او از بررسی دریافته‌های صورت گرفته از یک داستان، نشان دادن روند اسطوره‌شدن و یا لحظه‌ایست که خلق بدیع یک داستان اتفاق می‌افتد. خلقتی که اسطوره می‌شود و می‌تواند سرچشمه‌ای برای آفرینش‌های بدیع بعدی باشد: «بوطیقای اسطوره‌ای، در عین حال، ادعایی در مورد تقدّم یا بیرون‌بودن اسطوره‌ها نسبت به ادبیات ندارد و در عوض به بررسی این مسأله می‌پردازد که چگونه آثار اسطوره می‌سازند و چطور اسطوره‌ها اثر را شکل می‌دهند. نه تنها در کدام «فعالیتی» آنها بازیگر و عامل می‌شوند - همانطور که پیر برونل در میتوپوئتیک انواع ادبی به خوبی نشان داده است - بلکه با چه فعالیتی آنها دستاورد محصول و معلول هستند، همانطور که پیر برونل به خوبی به ویژه در مورد فیگور الکتران نیز نشان داده است.» (Gély: 2006: 10)؛ شیوه‌ی ارائه‌شده توسط ورونیک ژلی، ترکیبی از شیوه‌های به کاررفته در دو اثر برونل عنوان شده است. یکی با دیدگاه نقد اسطوره‌ای و دیگری با رویکرد دریافت و می‌تواند از هر دو ابزار نقد اسطوره‌ای و دریافت بهره‌برد. میتوپوئتیک بررسی می‌کند که چطور اسطوره‌ها باعث خلق اثری متمایز می‌شوند و چگونه اثر خلق شده خود یک اسطوره می‌شود. (Gély: 2008: 182)

در مقاله‌ی «حسادت فدر، از پلوتارک تا راسین: یک مثال میتوپوئتیک»^۱ او نشان می‌دهد چگونه خوانش راسین از کتاب *زندگی‌های موازی* که در آن پلوتارک^۲ به مقایسه زندگی تزه^۳ و رومولوس^۴ پرداخته است، آفرینشی متفاوت را رقم زده است. پلوتارک در این اثر خشم تزه نسبت به پسرش هیپولیت^۵ را به خاطر آنکه متأثر از دلایلی است که «افراد کمی می‌توانند از آن بگریزند: عشق، حسادت و افتراهای یک زن» توجیه می‌کند. اگرچه در اینجا حسادت می‌تواند به تزه نسبت داده شده باشد، اما

^۱ «Jalousie de Phèdre, de Plutarque à Racine : un exemple de mythopoétique»

^۲ Plutarque, *Vie parallèles*

^۳ Thésée

^۴ Romulus

^۵ Hippolyte

ورونیک ژلی با بررسی حاشیه‌نویسی راسین بر نسخه‌ای از کتاب پلوتارک نشان می‌دهد که راسین حسادت را به فدر نسبت داده است و با این تفسیر و دریافت راسین از جمله‌ی پلوتارک، بن‌مایه‌ی^۱ حسادت و حسادت فدر وارد تراژدی راسین و باعث توسعه این داستان شده است. ژلی توضیح می‌دهد که اگرچه بن‌مایه حسادت فدر در نسخه‌های دیگر این اسطوره نیز دیده می‌شود اما اولین بار در تراژدی راسین حسادت فدر به عنوان دلیل قطعی مرگ هیپولیت به کار برده شده است. در واقع راسین با خوانش خود از پلوتارک و دریافت اثر او، خلأ داستان که همانا دلیل کشته‌شدن هیپولیت است را پر می‌کند و اسطوره خود را خلق می‌کند: «زندگی‌های تزه و رومولوس، که داستان فدر را پوشش داده‌اند، به طرز عجیبی زمینه‌ی به‌بارنشستن داستان ادبی فدر حسود را برای راسین فراهم کرده‌اند. از یک سو، اشاره‌ی گنگ و معماگونه به حسادت، رقابت عاشقانه بین فدر و آریسی و به‌ویژه زنجیره‌ای از علل و معلولات بین این حسادت و مرگ هیپولیت را به وجود آورده است و از سوی دیگر، زندگی تزه، که به عنوان تار و پود داستانی در اثر پلوتارک استفاده شده است، برای راسین به یک مخزن از بن‌مایه‌های جانبی تبدیل شده است که به او در خلق اسطوره‌اش، تراژدی که ما می‌شناسیم، کمک می‌کند و برای نویسندگان مدرن نیز سرچشمه‌ای است برای آفرینش اسطوره‌های بعدی.» (Gély:2010:273)

در کتاب *خلق یک اسطوره: پسیشه*^۲، ورونیک ژلی اسطوره شدن پسیشه را مورد بررسی قرار داده است. از نظر او «این عصر مدرن و مسیحیت بود که از پسیشه یک اسطوره ساخت.» (Gély Psyché 13)؛ در بررسی پسیشه ورونیک ژلی، برخلاف دیدگاه تاریخی، به جای آنکه به دنبال بازیابی اسطوره نخستین احتمالی باشد و یا آنکه نسخه آپوله را مانند دیگر پژوهشگران نسخه اصلی اسطوره بداند، مطالعات خود را با «نخستین متن» آغاز می‌کند. اولین متنی که به پسیشه اختصاص یافته، نثری رومی است نوشته آپوله^۳، قصه‌ای با درونمایه‌ای کم‌دی و اندوهبار، داستانی سبک که نمی‌تواند با تعریف اسطوره از الیاد همخوانی داشته باشد و به صورت پیش فرض اسطوره در نظر گرفته شود. ورونیک ژلی نشان می‌دهد چطور تفسیرهای مفسرین مسیحی قرون وسطی از متن آپوله و تمثیل‌های ادبی و فلسفی پس از آن باعث پرباری داستان پسیشه می‌شوند و تا پایان قرن ۱۷ و با آثار لافونتین^۴، مولیر^۵ و کرنی^۶ شاهد «مرحله‌ای متمایز در تاریخ خلق و دریافت حکایت پسیشه» هستیم که در آن داستان پسیشه به جایگاه اسطوره ارتقا می‌یابد، در ادبیات و فلسفه و هنر تکثیر می‌شود و نسخه‌های نویسندگان قرن هفدهم و

¹ Motif

² *L'Invention d'un mythe : Psyché*(2006)

³ Apulée

⁴ La Fontaine

⁵ Molière

⁶ Corneille

همینطور نسخه‌های قدیمی‌تر اسطوره از این پس مورد بازنویسی‌های متعدّد قرار گرفته و حتی وارد اپرا میشود. (Ibid. 18)

تأکید ورونیک ژلی بر «اسطوره شدن» برخی داستان‌ها است. «اسطوره نخستین و اصلی وجود ندارد، بلکه متن نخستین وجود دارد.» (Gély:2008:184)؛ متنی که در زمان و مکانی خاص اسطوره شده است. بنابراین او همچون دیگر ساختن‌گرایان وجود اسطوره بنیادین پیش‌فرض و مفهومی جهانی برای اسطوره را نمی‌پذیرد: «تاریخ اسطوره‌شناسی غرب تاریخ زوال و فرسایش تدریجی پیکره حکایات عصر باستان در دل هنرهای تجسمی و ادبیات نیست، حکایاتی که از دنیای باستان تمام و کمال به ما رسیده باشد همچون آتنا که مجهز از ران پای ژوپیتر متولد شد. این پیکره هیچگاه از شکل‌گیری باز نایستاد: به ویژه عصر باروک، عصر رومانیتیک که چهره‌های جدیدی چون فاوست و دون ژوان را در دل مسیحیت و وابسته به آن به این پیکره افزودند. در مورد حکایت‌های باستانی، حتی معروف‌ترینشان چون (فدر و پرومته)^۱ هیچگاه از تجدید حیات باز نایستادند.» (Gély Psyché 19)

بنابراین مسأله‌ی بوطیقای اسطوره‌ای یافتن اسطوره نخستین متجلی در متن یا انواع ادبی نیست، به جای آن می‌خواهد نشان دهد که «ادبیات تنها نگهدارنده‌ی اسطوره‌ها نیست» بلکه «محل ظهور و پیدایش آنهاست.» (Gély, Psyché, 16)؛ «بنابراین وقتی شعری را که اسطوره فدر در آن متجلی شده بررسی میکنیم نقد اسطوره‌ای انجام داده‌ایم. به این معنی که از اسطوره برای تفسیر و خوانش شعر استفاده کرده‌ایم، اما اگر کار ما تهیه لیستی از تمامی آثاری باشد که در دوره‌ای خاص به فدر اشاره کرده و یا آن را نقل کرده باشد، موضوع تحلیل ما اسطوره فدر است و نه آن آثار. در نتیجه، نقد اسطوره‌ای شیوه‌ای برای خواندن و تفسیر متون ادبی است در حالی که بوطیقای اسطوره‌ای نشان می‌دهد که چگونه متون ادبی یک بن‌مایه یا چهره‌ی برآمده از ادبیات را برجسته می‌کنند، می‌سازند و یا منحصر به فرد می‌کنند.»^۲

۴- نتیجه‌گیری

امروزه هر دو رویکرد در مطالعات اسطوره وجود دارد: دیدگاه تاریخی، که تعریفی قدیمی، تاریخی و سنتی از مفهوم اسطوره ارائه می‌دهد، با فرضیه‌ای درباره‌ی اسطوره‌ی نخستین که منشأ پیدایش اسطوره‌ی ادبی است. این نگرش با اینکه مورد پرسش، اعتراض و انکار منتقدین قرار می‌گیرد، همچنان در زمینه‌ی پژوهش‌های اسطوره جایگاه خود را دارد. به این ترتیب، در حوزه‌ی مطالعات اسطوره دو جهت فکری مهم و کاملاً آشتی‌ناپذیر را باید در ذهن داشته باشیم. بسته به اینکه پژوهش ما در چارچوب دیدگاه‌یاده و نورتروپ‌فرای قرار دارد که ایده‌ی منشأ را مطرح می‌کنند، و یا در چارچوب

^۱ Prométhée

^۲ توضیحات در مورد بوطیقای اسطوره‌ای در جلسه ملاقات حضوری با ورونیک ژلی در مهر ماه ۱۳۹۸

ساختن‌گرایی قرار داریم که مفهوم اسطوره را به عنوان یک ساخت نوین در نظر می‌گیرد که به صورت پیش‌فرض وجود نداشته و محصول تحوّل متون است، باید آگاه باشیم که این دو نگرش از نظر بنیان فکری نه تنها متفاوت بلکه کاملاً ناسازگارند. بنابراین، نمی‌توان اسطوره‌های ادبی را به عنوان وارث اسطوره‌های نخستین و نسخه‌ای بنیادین و همزمان همچون خلقتی تازه که توسط ادبیات و متون ادبی تولید شده‌اند، ارزیابی نمود.

در این مقاله، با ارائه‌ی تاریخچه‌ای از سیر تحوّل مفهوم اسطوره در قلمرو نقد ادبی دو نگرش تباری-تاریخی و ساختن‌گرا به اسطوره معرفی و سپس سعی شد تا با تبیین مؤلفه‌های این دو نگرش به عنوان خاستگاه فکری سه رویکرد نقد اسطوره‌ای، دریافت و بوطیقای اسطوره‌ای مرزهای این سه رویکرد مشخص و به لحاظ روش‌شناسی از یکدیگر متمایز شوند. در حالیکه نقد اسطوره‌ای به دنبال بازسازی نسخه‌ای نخستین و اصلی از اسطوره می‌رود تا تجلی آن را در ادبیات نشان دهد، بوطیقای اسطوره‌ای با بهره‌گیری از نظریات دریافت، وجود نسخه‌ای نخستین و اسطوره‌ای مقدم بر ادبیات را نمی‌پذیرد و «متن» را در روند دریافت خالق اسطوره می‌داند. در مورد رویکرد دریافت، دو نگرش تاریخی و ساختن‌گرا دو شیوه‌ی پژوهش متمایز را به وجود می‌آورند. در دیدگاه تاریخی نسخه‌ای نخستین از اسطوره، بازیابی و تعریف می‌شود و تحوّل و دریافت آن در طول زمان نشان داده می‌شود درحالی‌که در دیدگاه ساختن‌گرا نسخه‌ای نخستین وجود ندارد و اسطوره مجموعه‌ای از همه دریافت‌های آن است. در مطالعات دریافت، تمرکز بر اسطوره و معنای آن است درحالی‌که بوطیقای اسطوره‌ای از نظریات دریافت بهره می‌برد تا لحظات خلق اسطوره و آفرینش‌های بدیع را نشان دهد.

پژوهشگر چه تصمیم بگیرد که مطالعه‌ی خود را با دیدگاه تاریخی پیش ببرد یا با دیدگاه ساختن‌گرا، باید بداند که پیش‌فرض‌های این دو دیدگاه با یکدیگر همزیستی ندارند و الیاده و ورنانت دیدگاه‌های کاملاً متضاد و ناسازگاری در مورد اسطوره دارند. پژوهشگر در انتخاب دیدگاه اول یا دوم آزاد است و یا می‌تواند ترکیبی از هر دو را انجام دهد، اما باید موضع خود را در مورد میراث فکری و نظری‌ای که انتخاب می‌کند، روشن سازد و هر لحظه از پژوهش نسبت به آنچه انجام می‌دهد و همینطور از پیش‌فرض‌های متفکرینی که به آنها رجوع می‌کند، آگاه باشد.

انتخاب رویکرد مناسب بر اساس پرسش پژوهشی و هدف پژوهشگر صورت می‌پذیرد. اگر هدف مطالعه، تفسیر متن است، رویکرد نقد اسطوره‌ای می‌تواند مناسب باشد، اما اگر هدف بررسی خود اسطوره باشد رویکردهای دریافت و بوطیقای اسطوره‌ای ابزار پژوهشی مناسب‌تری برای حل مسأله در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهند. اگر چه همانطور که نشان داده شد اغلب شاهد تلاقی این رویکردها با یکدیگر هستیم.

منابع

- اسماعیل پورمطلق، ابوالقاسم، (۱۳۸۲)، «چشم اندازهای نقد اسطوره‌ای»، کتاب ماه ادبیات و فلسفه، شماره ۶۹: ۲۲-۳۳.
- انوشیروانی، علیرضا، (۱۳۸۹)، «آسیب‌شناسی ادبیات تطبیقی در ایران»، ویژه‌نامه فرهنگستان (ادبیات تطبیقی)، دوره اول پاییز ۱۳۸۹ شماره ۲: ۳۲-۵۵.
- جواری، محمد حسین، (۱۳۸۳)، «اسطوره در ادبیات تطبیقی»، اسطوره و ادبیات (مجموعه مقالات سومین همایش ادبیات تطبیقی سال ۱۳۸۳)، سمت: تهران.
- جواری، محمد حسین، خواجه‌سوی، سارا، (۱۳۸۴)، «سیر تحول اسطوره در ادبیات تطبیقی»، پژوهشنامه ادب غنایی، سال سوم بهار و تابستان، شماره ۴: ۳۹-۵۲.
- خاوری، سید خسرو، کهنمویی پور، ژاله، (۱۳۸۹)، «نقد اسطوره‌ای و جایگاه آن در ادبیات تطبیقی»، پژوهش زبان‌های خارجی، شماره ۵۷: ۴۱-۵۳.
- قائمی، فرزاد، (۱۳۸۹)، «پیشینه و بنیادهای نظری رویکرد نقد اسطوره‌ای و زمینه و شیوه کاربرد آن در خوانش متون ادبی»، نقد ادبی، دوره ۳، شماره ۱۲-۱۱: ۳۳-۵۶.
- نامور مطلق، بهمن، (۱۳۹۲)، «درآمدی بر اسطوره‌شناسی نظریه‌ها و کاربردها»، انتشارات سخن: تهران.



References

- Anoushirvani, Alireza (2010). "The Pathology of Comparative Literature in Iran." *Special Issue of Nameh-ye Farhangestan (Comparative Literature)*, vol. 1, Fall 2010, no. 2: 32–55.
- Ballestra-Puech, Sylvie (2006). « Métamorphoses d'Arachné, l'artiste en araignée dans la littérature occidentale », Genève : Librairie Droz.
- (1999). « Longue durée et grands espaces : le champs mythocritique », « Le comparatisme aujourd'hui », textes réunis par Sylvie Ballestra-Puech et Jean-Marc Moura, Lille: UL3, pp. 23-33.
- Blumenberg, Hans (2005). « La Raison du mythe », trad. Dirschauer, Stéphane., Paris : Gallimard.
- Brunel, Pierre (1997). « Apollinaire entre deux mondes. Le contrepoint mythique dans Alcools. Mythocritique II », Paris : PUF.
- (1995). « La Mythocritique au carrefour européen », Thélème : Revista Complutense de Estudios Franceses, N° 7 : pp. 69-81.
- (1971). « Le mythe d'Electre », Paris : A. Colin.
- (1992). « Mythocritique. Théorie et parcours », Paris : PUF.
- (2003). « Mythopoétique des genres », Paris : PUF.
- (1994). « Mythes et littérature », Paris : Presse de l'Université de Paris-Sorbonne.
- Calame, Claude (1988). « Évanescence du mythe en réalité des formes narratives », *Métamorphoses du mythe en Grèce ancienne*, dir. Claude Calame, Genève : Labor et Fides, pp. 7-14.
- (2000). « Poétique des mythes dans la Grèce antique », Paris : Hachette.
- Cassirer Ernst (1972). « *La philosophie des formes symboliques*, Tome 2 : *La pensée mythique* », Traduit par Jean Lacoste, Paris : Les Editions de Minuit.
- Chauvin, Danièle, Siganos, André et Walter, Philippe (2005). « Questions de mythocritique. Dictionnaire », Paris : Imago.
- Chevrel, Yves (1989). « La littérature comparée », Paris : PUF.
- Dabiez André (1974). « Brunel (Pierre), Le mythe d'Electre ». *Revue belge de philologie et d'histoire*, tome 52, fasc. 3 : pp. 731-732.
- Détienne, Marcel (1981). « L'Invention de la mythologie », Paris : Gallimard.
- Dumézil, Georges (1968). « Mythe et épopée I. II. III », Paris: Gallimard.
- Eliade, Mircea (1963). « Aspects du mythe », Paris: Gallimard.
- Esmailpour Motlagh, Abolqasem (2003). *Perspectives of Myth Criticism*. *Ketab-e Mah-e Adabiyat va Falsafeh*, no. 69: 22–33.
- Frye, Northrope (1994). « La Parole souveraine », Paris : Seuil.
- (1971). « Littérature et mythe » (traduit de l'anglais par Jacques Ponthoreau), *Poétique* : pp. 489-514.
- (1969). « Anatomy of criticism : four essays », Princeton : Princeton University Press, 1957, trad. française par Guy Durand, Paris : Gallimard.
- Gély, Véronique (2010). « La jalousie de Phèdre, de Plutarque à Racine : un exemple de mythopoétique ». « Mythe et fiction », Danièle Auger et Charles Delattre, Paris : Presses universitaires de Paris Nanterre : pp. 257-274.
- (2006). « L'Invention d'un mythe : Psyché. Allégorie et fiction, du siècle de Platon au temps de Louis XIV », préface de Pierre Brunel, Paris : Champion.
- (2004). « Mythes et littérature : perspectives actuelles », *Revue de littérature comparée* Vol. 3, no. 311: pp. 329- 347.
- (2006). « Mythes de l'Europe baroque : introduction », *Revue Silène*, URL : http://www.revue-silene.com/f/index.php?sp=liv&livre_id=52 ->http://www.revue-silene.com/f/index.php?sp=liv&livre_id=52, consulté le 11 Janvier 2024.
- (2006). « Pour une mythopoétique : quelques propositions sur les rapports entre mythe et fiction », *Bibliothèque comparatiste*, no 2 : URL : <https://sflgc.org/bibliotheque/gely-veronique-pour-une-mythopoetique-quelques->



- propositions-sur-les-rapports-entre-mythe-et -fiction, consultée le 16 Décembre 2023.
- (2008). « Le « DEVENIR-MYTHE » des œuvres de fiction », Publié dans *Mythe et littérature*, éd. par S. Parizet, Paris, Lucie éditions (SFLGC) : pp.179-195.
- Genette, Gérard (1982). « Palimpsestes : La littérature au second degré », Paris : Seuil.
- Ghiasizarch, Abolghasem (2015). « Critique de la notion de mythe littéraire chez Philippe Sellier et Pierre Brunel : une autre vision », *IRIS*, 36 : pp. 225-245.
- Heidmann, Ute et al (2004). « Poétiques comparées des mythes. De l'Antiquité à la Modernité », en hommage à Claude Calame, Lausanne : Payot.
- Jauss, Hans Robert (1988). « Pour une herméneutique littéraire », trad. Jacob, Maurice., Paris : Gallimard, « Bibliothèque des idées ».
- Javari, Mohammad Hossein (2004). "Myth in Comparative Literature." In *Myth and Literature* (Proceedings of the Third Conference on Comparative Literature, 2004). Tehran: SAMT.
- Javari, Mohammad Hossein, and Sara Khajavi (2005). "The Evolution of Myth in Comparative Literature." *Pazhuheshnameh-ye Adab-e Ghenaei*, Year 3, Spring–Summer, no. 4: 39–52.
- Khavari, Seyyed Khosro, and Zhaleh Kohanmouyi-Pour (2010). "Myth Criticism and Its Place in Comparative Literature." *Foreign Languages Research*, no. 57: 41–53.
- Léonard-Roques, Véronique (2008). « Figures mythiques,mythes, personnages, quelques éléments de démarcation », « Figures mythiques;fabrique et métamorphoses », études réunies par Véronique Léonard-Roques, Presse universitaire Blaise Pascal : pp.25-48.
- Lévi-Strauss, Claude (1962). « La pensée sauvage », Paris : Plon.
- (1964). « Mythologique. Le cru et le cuit », Paris : Plon.
- Namvar Motlagh, Bahman (2013). *An Introduction to Mythology: Theories and Applications*. Tehran: Sokhan Publications.
- Pageaux, Daniel-Henri (1994). « La littérature Générale et comparée », Paris: Armand Colin.
- Piaget, Jean (1998). « Le constructivisme épistémologique », *Bulletin de psychologie*, tome 51 n°435 : pp. 225-233.
- Qaemi, Farzad (2010). "The Background and Theoretical Foundations of the Myth-Critical Approach and Its Application in Reading Literary Texts." *Naqd-e Adabi*, vol. 3, nos. 11–12: 33–56.
- Sellier Philippe (1984). « Qu'est-ce qu'un mythe littéraire ? », *littérature*, no 55 : pp.112-126.
- Siganos, André (2005). « Définitions du mythe », *Questions de mythocritique*. Danièle Chauvin, André Siganos et Philippe Walter, Paris, Imago : pp. 85-100.
- (1993). « Le Minotaure et son mythe », Paris : PUF.
- Vernant, Jean-Pierre (1980). « Le mythe au réfléchi », *Le Temps de la réflexion*, no. 1: pp. 21-25.
- Veyne, Paul (1983). « Les Grecs ont-ils cru à leurs mythes ? Essai sur l'imagination constituante », Paris : seuil.